

URBÁN BALÁZS

Tévtutakon

■ NÉMETH ÁKOS: AUTÓTOLVAJOK ■

Prológus és epilógus keretezi Németh Ákos kétrészes, ám a nyíregyházi ősbemutatón három felvonásban eljátszott darabját. Előbbi két, jogosítvány nélkül autólopással kísérletező fiatalember groteszk dialógusa, utóbbi egy fiatal lány fájdalmas, lírai színekkel át-itatott monológja. Jelzi ama két irányt, melyek felé a szerző határozottan elindulhatott volna, vagy amelyek ötvözésével próbálkozhatott volna. Ám a kettő közti, eltérő megközelítéseket választó, más-más hangnemben megszólaló, nagyon vegyes színvonalon megírt ötvenkét jelenet nem váltja be a reményeket.

A történet középpontjában három mai, kallódó fiatal áll: a húszévesen a második osztályt végző, érzékeny, de érzelmeit leplezni próbáló Áron, a narkótól elszakadni képtelen, magát lopásokból fenntartó Lacika, és a szülők nélkül felnőtt, gyereket egyedül nevelő (bár inkább nem nevelő), mindent kipróbáló, de szíve mélyén hamisítatlan polgári boldogságra vágyó Móni. Áron és Móni a lány állítólagos nagynénjének, Ildikónak a gyorséttermében dolgozik, idejük nagy részét bulik, zúrók, kisebb-nagyobb stiklik teszik ki. A két fiú a pénzt leginkább autók feltörésével, ritkábban eltulajdonításával szerzi meg. Maga a gyorsétterem sem a béke színtere: itt üt ugyanis tanyát Ildikó szeretője, Dal, a maffiavezér. Móni imádott nagyanyja halála után úgy dönt, megkeresi sosem látott, a tegegentúlón élő anyját (nem tudván, hogy

mindez csak mese, s anyja valójában Ildikó). Hogy pénzt szerezzen, eladja a fiúknak Dal kocsiját. Mire a két srác észbe kap, nemcsak a rendőrség van nyomukban, hanem a maffia is, élén a könyörtelen „problémamegoldóval”, Brünn-nél. Egyértelműnek tűnő összecsapásuk azonban váratlanul és valószínűtlenül a fiatalok győelmével végződik. Ám Móni epilógusként elhangzó monológja nyilvánvalóvá teszi: a happy end csak látszat, a megszerzett pénz nem hozza rendbe az elfuserált életeket.

Németh Ákos darabja meglepő módon ott a legjobb, legerőteljesebb, ahol komolyan veszi magát; amikor mai közérzetdrámaként hitelesen tud arról szólni, hogy a két, jobb sorsra érdemes fiatal, Móni és Áron hogyan teszi tönkre az életét. Kettejük jelenetei – melyek a szemérmes közeledés, a hamis önérzetből fakadó elutasítás, a sete-suta egymásra találás árnyalataiból épülnek – helyenként fájdalmasan szépek, erőteljesek. Mivel ők a mű központi szereplői, szólhatna a darab kettejük személyes drámájáról, fájdalmas vergődéséről – ám a cselekmény során ez mellékszálá válik. Németh Ákos komédiát próbált formálni az anyagból. A cél azonban feltehetően inkább egy vérfagyasztó módon groteszk, morbid, torz társadalmi folyamatokat ironikusan láttató, a komor, tragikumba hajló színektől sem mentes vígjáték konstruálása lehetett. Az a groteszk hangvétele, melyet a prologus megpendít, mintha nem állna kézre a szerzőnek. A humor a történet előrehaladtával mindinkább öncélú viccelődéssé válik. Nem sikerül a társadalmat behálózó maffiarendszert sajátos görbe tükörben megmutatni; szakállas viccek, lapos poérok követik egymást. A maffia ábrázolása inkább parodisztikus – de nem úgy, mint például a Tarantino-filmekben, ahol a többértelmű kegyetlenség hatása kap mélyen ironikus értelmet. Az *Autótolvajokban* a maffiózók *par excellence* idiótáknak tűnnek, ami

Honti György (Brünn), Takács Katalin (Ildikó) és Avass Attila (Dal)

Csutkai Csaba felvételei

Chován Gábor (Aron) és Kokics Péter (Lacika)

viszont a történet súlyát veszi el. (A végső leszámolásakor például Brünn a maffia pénzét ellopó, őt durván megalázó Lacika helyett előbb az idegesítően füttyörésző Dalba enged egy sorozatot, majd a korrupt rendőrt lövi le, s mivel az eredeti célpontra már nem maradt golyója, futni hagyja a fiút.) Nem pusztán a maffiózók válnak ezáltal nevetségessé, hiteltelenné, de a velük szembekerülő fiatalok is – hiszen ha valaki az egyik jelenetben egyértelműen bohózati figuraként viselkedik, azt nehéz a másokban komolyan venni. A második részben pedig teljesen felesleges figurák és kimódolt helyzetek bukkannak fel: a pap és a Törékeny idős hölgy jelenetei (például a cukor gyanánt elfogyasztott kábitószerről szóló) leginkább egy gyenge kabaréba illenének, s hasonlóképp nevetségessé válik Móni és Brünn (feltehetően nem annak szánt, talán épp „ellenpontként” a szövegbe került) szado-mazo jelenete is. Ekkorra már a dráma végképp tétjét veszti, Móni epilógusa mint ha egy más darabból hangzana el.

Nyíregyházán Szákás Tóth Péter állította színre az *Autótolvajokat*. Szákást eddigi munkáinak többsége a darabot pontosan olvasó, biztos kezű, határozott játékmesternek mutatja. Rendezései többnyire erősen kötődnek az alapműhöz, nem tartalmaznak látványos, egyéni értelmezéseket, de soha nem zúrzavarosak, szétfolyóak, értelmezetlenek. Abban a színházi kultúrában, melyben többnyire szabad idejüket töltő színészek vagy szakmailag alkalmatlan emberek vállalnak játékmesteri feladatokat, azok jó része pedig, akik szakmailag alkalmasak volnának (pontosabban: akik erre volnának alkalmasak), gyakran téved a rendezői önmegvalósítás és az eredeti koncepcióalkotás talán túlzott önbizalomról tanúskodó tévútjára, a magam részéről ezt a rendezői képességet és mentalitást feltétlenül komoly erénynek tartom. Mégis, ezúttal talán szerencsésebb lett volna, ha olyan rendező nyúl a szöveghez, aki kritikusan tud közelíteni hozzá, aki akár komoly dramaturgiai beavatkozásokat is alkalmazva nem hagyja a szöveg természetlen eklektikáját érvényesülni, s aki képes elvinni a történetet valamilyen irányba (akár egy valóban megrendítő közérzetdráma, akár egy vérfagyasztó, groteszk tragikomédia felé).

Szákás pontos, megbízható, jó ritmusú rendezése azonban hagyja érvényesülni a szöveget, következőképpen annak hibáit, problémáit is. Megtesz mindent, ami komolyabb változtatás, súlyosabb beavatkozás nélkül megtehető a szöveg feszesebbé, erőteljesebbé tételéért: óvatosan húz, gyorsan pergeti a jeleneteket, jól megválasztott helyeken fékezi a tempót, és tartatja ki a dialógusokat, jól adagolja az akusztikus és vizuális hatáselemeket, Huszthy Edittel pedig variábilis, jól mozgatható, egyes tételeit egyszerű vizuális jelekkel az autógarázshoz kapcsoló díszletet tervezet. Kétségtelenül erősebb lesz így az atmoszféra, pörögnek a jelenetek, de a megfelelő pontokon súlyosabbá válnak a csendek is. Ám a szöveg alapproblémáját mindez nem oldja meg: ami a drámában csak lapos viccelődés, az a színpadon is az marad, ami ott nem vehető komolyan, az az előadásban sem válik azzá. Így a kezdetben feszesnek, intenzívnek tűnő produkció fokozatosan leül, a harmadik felvonásra pedig (ahol maga a szöveg is a leggyengébb) már csaknem érdektenné válik.

A színészek általában a szöveg kínálta lehetőségekkel próbálnak élni. A mellékszerepeket így általában karikírozzák. Leginkább a Brünn játsszó Honti György találja meg az

egyensúlyt, ő tud a legtöbb jelenetben egyszerűen félelmetes és nevetséges lenni. Hasonlóval próbálkozik a korrupt rendőrt alakító Sás Péter is – amíg a szöveg engedi –, többnyire sikerrel. Avass Attila viszont még a megírthoz képest is túlkarikírozza Dal figuráját. Takács Katalin (Ildikó) élni tud azzal a lehetőséggel, hogy a történet fősodratól kissé távolabb pontosan felépítheti a kapuzárasi pánikot megelő, egoista szépasszony alakját. Az idős orvost játszó Bárány Frigyes az első jelenetekben érdekes portrét mutat fel – kár, hogy az író a későbbiekben gyakorlatilag megfeledkezik a figuráról. Halmágyi Sándor, Szabó Tünde és Kövér Judit pedig tehetetlen: ezeknek a teljesen funkcióatlan szerepeknek semmilyen színészi igyekezet nem adhat tartalmat.

A három főszereplő közül főként Kokics Péter karikírozza szerepét; Lacika inkább markírozott típusként, hús-vér emberként van jelen. Igaz, hármójuk közül az ő szerepe vehető a legkevésbé komolyan; a komikus hatáskeltés – egyébként általában jól alkalmazott – eszközeit jobbra a szöveg indukálja, ám éppen ezért is tanulságos az, hogy a kezdetben mulatságos és szájalomra méltó figura az utolsó részre „kifulladás”, Lacika alakja (a másik két főszereplőével ellentétben) minden színészi erőfeszítés ellenére érdekletlenül válik. Chován Gábor alakítása egyszerűen emeli ki Áron érzékenységét és érzéketlenségét: hihetővé teszi a fiú Móni iránti, rejtteni próbált érzelmeit, a lányhoz való szemérmes ragaszkodását, de jól mutatja amorális sodródását is. Érezte: hármójuk közül ennek a srácnak lehet leginkább jövője. Wéber Kata erőteljes színpadi jelenléttel, relatíve szűk skálán, partnereihez képest kevesebb eszközzel, de igen szuggesztíven játssza Mónit. Az öntörvényű, érzelmei és ösztönei által vezérelt, örökös csalódásra ítélt lány szerepét az első részben nagyon pontosan építi, később azonban a logikai bukfcenceknek, a szado-mazo jeleneteknek köszönhetően az ív megtörik. A fájdalmas iróniájú utolsó monológot a színésznő ismét természetes egyszerűséggel, szuggesztív erővel mondja el – nem az ő hibája, hogy ekkorra már a szereplők sorsa teljesen hidegen hagy.

NÉMETH ÁKOS: AUTÓTOLVAJOK (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

DRAMATURG: Kovács Kristóf. **DÍSZLET:** Huszthy Edit. **JELMEZ:** Kovács Yvett. **ZENEI SZERKESZTŐ:** Gryllus Samu. **ASSZISZTENS:** Nagy Erzsébet. **RENDEZŐ:** Szákás Tóth Péter.

SZEREPLŐK: Takács Katalin, Avass Attila, Honti György, Wéber Kata, Chován Gábor, Kokics Péter, Bárány Frigyes, Halmágyi Sándor, Szabó Tünde, Sás Péter, Kövér Judit.